

Autor : Nikola Petrović
Filozofski fakultet u Zagrebu
Sociologija
nikolapetrovic@hotmail.com

UDK:141.7:329.12

DUH ZAJEDNICE U POLITIČKIM KABINETIMA: USPON I PAD ETZIONIJEVERE KOMUNITARISTIČKE MREŽE

SAŽETAK

U radu se govori o pokušajima primjene komunitarističkih ideja Amitaia Etzionija i njegove "Komunitarističke mreže" u političkim programima od početka 1990.-ih godina. Opisuju se razlozi koji su doveli do popularizacije komunitarističkih ideja, a jedan od najvažnijih razloga je pokušaj teorijskog popunjavanja Clintonove i Blairove populističke retorike nakon napuštanja dihotomije desnica-ljevice. Također se govori o uvjetima koji su spriječili stvaranje značajnije uloge komunitarizma u političkom životu nakon početnog uzleta. U prvom redu to je osuda komunitarizma, u okviru konstantne polemike s liberalizmom, kao pokušaja uskraćivanja stečenih individualnih prava. Nastoji se vidjeti koji bi uvjeti danas, deset godina nakon vrhunca popularnosti komunitarističkog pokreta, mogli dovesti do ponovne atraktivnosti komunitarističkih ideja. U radu se daje i kratak prikaz povijesti komunitarizma i njegovih veza s nekim sociološkim teorijama.

KLJUČNE RIJEČI

komunitarizam, zajednica, liberalizam, populizam, političke stranke

1. UVOD

Pišući početkom devedesetih godina o komunitarističkoj ideji, jedan američki novinar napisao je: "Kao propovjednik koji opominje zbog grijeha i zatim nudi obećanje o iskupljenju, Etzioni progovara o socijalnoj izolaciji i zatim nudi put povratka toplini 'zajednice'" (D'Antonio, 1994). Nešto kasnije američki predsjednik Bill Clinton izjavio je: "Od srca vam hvala, doktore Etzioni...hvala Vam na nadahnuću koje smo ja i toliki drugi našli u vašem djelu, kao i na vašoj izvrsnoj knjizi *Duh zajednice*"

(Remarks at the White House Conference on Character Building for a Civil and Democratic Society, 1995). Do tada se za Amitaia Etzionija, profesora sociologije na *The George Washington University*, izvan socioloških krugova¹ uglavnom nije znalo, a zatim je odjednom postao prvoborac komunitarističkog pokreta.

Amitai Etzioni rođen je 1929. godine u Kölnu, a već 1936. godine s roditeljima odlazi u Palestinu. Sudjelovao je u cionističkom pokretu i stvaranju izraelske države, gdje je neko vrijeme živio u kibucu. Na njega je snažno utjecao Martin Buber

¹ Slučajno ili ne, u isto je vrijeme i u sociološkim krugovima postao puno poznatiji jer 1994. dolazi na čelo *Američkog sociološkog udruženja*, najvećeg sociološkog udruženja na svijetu.

- filozof, teolog i osnivač cionističkog pokreta. Nakon dolaska u SAD Etzioni je doktorirao sociologiju na Sveučilištu Kalifornija u Berkeleyu 1958. godine, te se bavio sociologijom organizacije i političkom sociologijom. Začetnik je i socio-ekonomije “jedne od glavnih strategija restrukturiranja odnosa ekonomije i sociologije...u kojoj se tvrdi da neoklasična ekonomija nije dovoljna za rješavanje ekonomskih problema” (Swedberg i Granovetter, 1992:2). Kao i u većini njegovih radova i u konceptu socioekonomije može se uočiti kritika libertarijanizma i naglašavanje potrebe preusmjerenja s pojedinca na zajednicu.

Usprkos tome što se i prije javljao u medijima, a neko vrijeme je čak i savjetovao predsjednika Cartera, Etzioni je, brinući se zbog brzog porasta fragmentacije, odlučio da je “potrebno obuzdati izmišljanje prava i uskladiti postojeća s većom pripravnošću za preuzimanje odgovornosti i obveza prema zajedničkom dobru” (1991). Zato 1993. godine osniva *Komunitarističku mrežu (The Communitarian Network)*, organizaciju čiji je cilj bio promoviranje komunitarističkih ideja. Komunitarizam, “socijalna filozofija koja smatra da je socijalno određivanje dobra i potrebno i legitimno” (The Oxford Companion to Politics of the World, 2001:158), tako po prvi put dobiva političko utjelovljenje iako je njegova ideja puno starija.

2. KORIJENI I PRAVCI KOMUNITARIZMA

Pojam komunitarijanski “pojavio se tek sredinom devetnaestog stoljeća², no ideje koje su po prirodi komunitarističke mogu se naći u Starom i Novom Zavjetu i katoličkoj teologiji (npr. naglasak na Crkvi

kao zajednici)” (The Oxford Companion to Politics of the World, 2001: 158). Znakovito je da su “katolički mislioci poput Charlesa Taylora, Mary Ann Glendon, Alasdaira MacIntyre i E. J. Dionne Jr. bili istaknuti u razvoju ‘komunitarističkog zaokreta’ od njegovih početaka” (Lacey i Shea, 2002). Autori ipak napominju da se komunitarizam ne može nazvati “katoličkim projektom jer većina vodećih ličnosti- Michael Sandel, Amitai Etzioni, Philip Selznick, Robert Bellah-nisu katolici” (Lacey i Shea, 2002). Etzioni pak, na primjer, ima potrebu na svojem blogu naglasiti da “moj blog sabatom miruje (kao i ja)”. Očito je da komunitarizam može privući i one koji smatraju da je jedan od uzroka fragmentacije potisnuta uloga religija u društvu, a što vodi moralnom propadanju. Oni “ne misle da je autonomija vrhunski moralni ideal ili da su individualna prava nesmanjiva, kao što i ne bi trebala biti u primjerima pomoći pri samoubojstvu, prava na pobačaj ili legalizaciji psihotropnih droga” (Lacey i Shea, 2002).

“Komunitaristički zaokret” dogodio se 1980.-ih godina, ponajprije kao odgovor Rawlsovoj “prekretničkoj knjizi iz 1971. *Teorija pravednosti*” u kojoj je “on preformulirao i sistematizirao liberalnu teoriju” (Bell, 2004:2). Daniel Bell³ navodi nekoliko prigovora onome što naziva “lijevim novokantovskim liberalizmom” tj. Rawlsovoj teoriji, a ovdje ćemo navesti samo prigovor liberalnom atomizmu, koji najviše obilježava Etzionijev komunitaristički pokret. Prigovori liberalnom atomizmu tvrde da “liberalizam doprinosi negativnim društvenim i psihološkim učincima povezanim s atomističkim tendencijama modernih liberalnih društva, ili ih barem u dostatnoj mjeri ne uzima u obzir” (Bell,

² Tada se komunitarizam odnosio na socijalističke i sindikalne zajednice, pa iako mu je etimologija vrlo slična onaj riječi komunizam, termin će se u drugoj polovici dvadesetog stoljeća korišten kako za kritiku slobodnog tržišta, tako i za prejaku državu koja uništava zajednice.

³ Daniel Bell je autor jedine u nas prevedene knjige koja se bavi isključivo komunitarizmom: *Komunitarizam i njegovi kritičari*, a koja je pisana u obliku dijaloga pobornice i protivnika komunitarizma. Daniel Bell nema nikakve

2004:7). I dok su prigovori Rawlsu i liberalima u vezi s “liberalnim jastvom” i “liberalnim univerzalizmom” doveli do preispitivanja sa strane liberalizma i time afirmirali komunitarističku kritiku liberalizma, a čiji su glavni predstavnici “Alasdair MacIntyre, Michael Sandel, Charles Taylor i Michael Walzer-koji se nisu identificirali s ‘komunitarističkim pokretom’“ (Bell, 2004:4), liberalni atomizam je ostao nepreispitan. “Liberali su čuli komunitarističku zabrinutost zbog usamljenosti, razvoda, istrgnutosti iz korijena, političke apatije i svega ostalog povezanog sa slomom zajednice u suvremenim zajednicama, no to ih... nije potaklo da razmotre potrebu za modificiranjem tradicionalnih liberalnih institucija i postupaka tako da inkorporiraju vrijednost zajednice” (Bell, 2004:11).

Pojednostavljeno rečeno, kako bi liberalni atomizam bio prevladan u praksi, kad već nije teorijski, Etzioni je odlučio izvršiti politički utjecaj. Mora se također primijetiti da, dok su prethodno navedeni komunitaristički kritičari liberalizma u prvom redu bili filozofi i politolozi, Etzioni je sociolog i uz to uvijek spreman primijeniti rezultate svojih istraživanja na rješavanje društvenih problema. Na njega je, osim Bubera i njegovog koncepta dijaloga “Ja i Ti” koji je Etzioni slijedio za stvaranje koncepta “‘Ja i Mi’ kako bi opisao napet, ali blizak odnos između pojedinca i zajednice” (1995:19), značajan utjecaj izvršio i Talcott Parsons. Simon Prideaux smatra kako “Etzioni neprestano ponavlja razmišljanja i impresije koje je stekao kad je tijekom 1950.-ih i 1960.-ih bio funkcionalistički teoretičar organizacije” (2002: 69), a jedina

je razlika da “mikro teorije organizacije sada premješta u makro teorije o percipiranim bolestima i lijekovima koji se odnose na suvremeno *mainstream* društvo” (2002:70). A, kao i Parsonsov funkcionalizam, i Etzionijev komunitarizam doživio je kritiku, jer obojica moć doživljavaju kao “sredstvo za izvršavanje funkcija u korist društva kao sistema” (Prideaux, 2002:80), ne propitujući dovoljno da li je ono što je korisno za društvo korisno i za sve članove društva.

Potrebno je spomenuti i Tönniesovu dihotomiju *Gemeinschaft* i *Gesellschaft* koja je zasigurno izvršila utjecaj na komunitariste iako Bell tvrdi da mu “nije poznat nijedan suvremeni komunitarist koji tu dihotomiju prihvaća i/ili želi ponovno implementirati *Gemeinschaft* u moderno društvo” (2004:117). No, mora se reći da su neki komunitaristi prilično oštro kritizirali moderno društvo, pa otuda dolazi “MacIntyreova...početna pretpostavka da se suvremeni moral nalazi u dubokoj krizi” (Baccarini, 1998:210). Kako je “izvor moralne katastrofe prosvjetiteljstvo”, MacIntyre poziva na ponovno prihvaćanje “shema rasuđivanja aristotelovske tradicije koja je prevladavala tijekom srednjeg vijeka, od XII. stoljeća”⁴ (Baccarini, 1998:210).

Na isključivost zajednica iz prošlosti podsjećao je pak sljedeći Etzionijev prijedlog za one koji nisu mogli prihvatiti “moralni glas zajednice” u kojoj su živjeli: “Ako se netko zbilja osjeća stjeran u kut, preseljenje u zajednicu koja podupire različite socijalne/moralne vrijednosti je relativno lako u Americi u uspoređi s drugim državama” (Etzioni, 1991). Ipak, ove i slične riječi uskoro će privući dva vodeća zapadna lidera.

veze sa svojim imenjakom, autorom *Kraja ideologije*, a može se reći da ovaj Bell promovirajući komunitarizam u izvjesnoj mjeri radi na produživanju života ideologije.

⁴ O značaju ovih teza dovoljno govori da “godine 1999. *Weekly Standard* proglasi Alasdaira MacIntyrea ‘vjerojatno najvećim filozofom morala u posljednjih pedeset godina’, a njegovo djelo *Za vrlinom* najspominjanijom filozofskom knjigom na engleskom jeziku – ne samo među filozofima, nego i među širokom čitateljskom publikom diljem Amerike” (Wheen, 2005:160).

Etzioni je svoju vrstu komunitarizma u programu pokreta nazvao *respondirajućom komunitarističkom filozofijom (responsive communitarian philosophy)*⁵ jer se zalaže za “respondirajuću zajednicu (*responsive community*) čiji moralni standardi zrcale osnovne ljudske potrebe svih njezinih članova” (The Responsive Communitarian Platform Text, 1991). Iako je Etzioni dodao da te moralne vrijednosti “moraju biti nediskriminatorne i primjenjivati se jednako na sve” (The Responsive Communitarian Platform Text, 1991), uvijek ostaje problem netolerancije prema onima koji ne prihvaćaju moralne standarde zajednice. To je inherentno ovakvoj definiciji zajednice i može joj se uputiti sličan prigovor koji Zlomislić upućuje MacIntyreovoj viziji zajednice, a u kojoj se po njemu “drugog izbjegava i u kojoj je stranac isključen ili eksploatiran” (1998:913).

Najutjecajnije je ipak bilo Etzionijevo djelo *Duh zajednice (The Spirit of Community)* iz 1993. za koje je *Foreign Affairs* napisao da je “knjiga za devedesete” (Pierre, 1993) i kako “Etzioni osjeća prevladavajuću nelagodu i poziva na novi socijalni pokret, baziran na duhu i akciji zajednice, koji traži uzajamne obveze roditelja i djeteta kao i moralno obrazovanje u školi” (Pierre, 1993). Pozitivna kritika u časopisu *Foreign Affairs* značila je da mu je savjetnička uloga (ili barem ona vječne inspiracije) u Bijeloj kući zagarantirana.

3. USPON KOMUNITARISTIČKE MREŽE

Vladavine Ronalda Reagana i Margaret Thatcher, to jest republikanaca i konzer-

vativaca, uvodeći neoliberalni ekonomski model i stvarajući atmosferu socijalnog darvinizma zasigurno su ubrzale raspad zajednica, na primjer susjedstva i obitelji.⁶ Ipak komunitaristi su im više zamjerali stvaranje kulture “me-izma” tj. sve veće individualizacije u 1980.-ima, iako je Reagan uživao podršku kršćanske desnice, a Thatcher naglašavala važnost obitelji. Možda je to što se nisu protivili uklanjanju države blagostanja i učinilo komunitaristički pokret prihvatljivim novim liderima.

U SAD-u i Velikoj Britaniji sredinom devedesetih na vlast dolaze demokrati i laburisti. U vrijeme globalizacije i jačanja multinacionalnih korporacija, kojima se nisu odupirali, oni su nastojali prevladati dihotomiju ljevica-desnica koristeći pojmove poput *Novi demokrati (New Democrats)* i *Novi laburisti (New Labour)*. Britanski novinar Wheen smatra da ih je ponajprije karakterizirao “emocionalni populizam – primjerice srdcedrapateljni stranački govori Ala Gorea, televizijski prijenosi molitvenih gableca Billa Clintona i Blairovo promicanje Dianina kulta” (2005:179). Osim emocionalnog populizma, bio im je potreban i politički populizam kojem su pripadale njihove najave oštrog obračuna s kriminalom. Kriminal je još jedna tema koju je *Komunitaristička mreža* naglašavala i kao problem i kao indikator moralnog propadanja.

Clinton je kao predsjednik naglasio da su za njega “tri riječi nerazmrsivo povezane kad se pomisli na američki put prema budućnosti: prilika, odgovornost i zajednica” (Remarks at the White House Conference on Character Building for a Civil and Democratic Society,

⁵ Ovdje ga se uglavnom naziva ili Etzionijevim komunitarizmom, jer je Etzioni njegov idejni vođa, osnivač Komunitarističke mreže i od 1991.-2004. glavni urednik časopisa *The Responsive Community: Rights and Responsibilities*, ili samo Komunitarističkom mrežom kako bi se naglasilo njegovo razlikovanje od ostalih, teorijskih, vrsta komunitarizma. Uz to *responsive community* je vjerojatno neostvarivi ideal, a što bi mu, kao što se dogodilo kod brojnih sličnih ideologija, moglo zamagliti pravo značenje.

⁶ Ne želeći ići u dublju analizu dovoljno je spomenuti što je za rudarske zajednice u Velikoj Britaniji značila pobjeda Margaret Thatcher nad rudarskim sindikatima i zatvaranje rudnika. Ne samo da su se rudarske zajednice koje su dijelile slične moralne vrijednosti raspadale, već su iza njih ostajali tzv. *ghost towns*.

1995). Još u vrijeme izborne kampanje u jednom je “govoru dvadeset i osam puta spomenuo riječ odgovornost” (Sykes, 1993). Odgovornost je bila ta “čarobna riječ” koja je trebala služiti kao prevladavanje podjele na desnicu i ljevicu. Ona je značila kritiku države blagostanja na čijoj su demontaži *Novi demokrati* i *Novi laburisti* radili. Etzioni je često koristio tu kritiku, jer je država blagostanja lišavala pojedinca svake odgovornosti za zajednicu, a pojedinac bi, tvrdi Etzioni, parafrazirajući Kennedyja, trebao “dati svojoj zemlji (misleći na društvo) umjesto da neprekidno pita što bi država trebala učiniti za njega” (1995:21). Odgovornost je također značila odgovornost pojedinca prema zajednici, posebno prema obitelji, a što se prema *Komunitarističkoj mreži* moglo postići, na primjer, otežavanjem postupka razvoda ili uvođenjem tzv. *Shaming Punishments*, tj. kazni kojima je cilj osuda od strane zajednice, a ne od strane apstraktnog zakona.⁷

Kako bi dali teorijsku podlogu svojim politikama, prvo Clinton, a zatim i Blair neko su vrijeme smatrali Etzionija svojim glavnim ideologom, no ipak komunitarizam nije mogao zaživjeti kao zajednički nazivnik njihovih politika.

4. PAD KOMUNITARISTIČKE MREŽE

Novi lideri ipak su se sve više prezentirali s Giddensovom idejom *Trećeg puta* koja je imala neke poveznice s Etzionijevim idejama, ali nije bila toliko ozloglašena te nije zahtijevala toliko rada na obnovi zajednice. Osim Giddensa, ulogu Blairovog

političkog savjetnika dobio je i Robert Putnam, autor knjige *Bowling Alone* koja se također bavila nestankom zajedništva i važnošću društvenog kapitala. *Kritike Komunitarističke mreže* kao onih koji promiču majorizaciju u zajednici, a i često ponavljanje Etzionijevog prijedloga “da ‘recimo u sljedećem desetogodišnjem razdoblju čvrsto ograničimo proizvodnju novih prava’” (Wheen, 2005:186) nije pomoglo Etzioniju i on je bio percipiran kao reinkarnacija “zloguke kampanje ‘moralne naoružanosti’ Franka Buchmana iz 30-ih godina 20. stoljeća” (Wheen, 2005:160).⁸ S druge strane obnova zajednice ipak zahtijeva velike državne resurse i uvođenje nekih značajnijih zakona od poticanja volontiranja u zajednici i malih preinaka kaznenih politika.

Novi demokrati i Novi laburisti su se u 1990.-ima transformirali u stranke centra, a komunitarizam se kao političku ideologiju često prikazuje kao radikalni centar, lijevu po ekonomskim slobodama, a desnu po individualnim slobodama. Etzioni je s vremenom shvatio da su Novi demokrati i Novi laburisti samo iskoristili njegove ideje kako bi u pravoj maniri *catch-all*⁹ partija privukli i neke dijelove neodlučnih glasača ljevice i desnice.

Izjava Bushevog savjetnika Dona Eberlyja o komunitarizmu u predsjednikovoj politici: “Ja osobno preferiram pojam ‘civilno društvo’ jednostavno zato što mislim da se ‘civilno društvo’ malo više fokusira na cijeli društveni sektor” (Analysis: What is communitarianism, 2001) pokazuje da se i Busheva administracija

⁷ Kaznu čini to da se pojedinac mora pred svojom zajednicom identificirati kao prijestupnik na primjer noseći transparent na kojem piše njegov “zločin” ili stavljajući naljepnicu s opisom prometnog prekršaja na automobil. U SAD-u su vrlo česte *DUI* naljepnice koje označavaju intoksiciranog vozača.

⁸ S druge strane čak je i liberalni časopis *Economist* ustvrdio da je Etzioni “bezopasan jer *Duh zajednice* brani ključne američke ideale – demokratske političke institucije, pravne koncepte Ustava i Povelje o pravima, kao i pojmove socijalne i vjerske tolerancije” (*Economist*, 1994) Ovdje se mora primijetiti da je Etzioni s vremenom ublažio svoje stavove.

⁹ Klaus von Beyme smatra da je poraslo “*catch-all*-mišljenje u strategijama izborne borbe u svim sustavima” (2002:25) što se odnosi kako na narodne tako i na socijaldemokratske stranke.

željela udaljiti od etikete komunitarizma. Izraziti antikomunitaristi bi vjerojatno rekli da je uvođenje *Patriot Act*-a ostvarenje Etzionijevih snova, no on danas, iako je pohvalio neke njegove elemente, upozorava i na opasnosti od gušenja individualnih sloboda koje takav zakon može donijeti.

5. BUDUĆNOST KOMUNITARISTIČKOG POKRETA

Etzioni naravno nije javno priznao neuspjeh svog pokreta u kreiranju politike, ali njegov je rad sve manje obilježavalo pisanje programskih platformi, a sve više bavljenje temama poput računalnih tehnologija, terorizma i imigracije, uglavnom na znanstvenoj razini. Moguće je da će, kao što je to učinio sa socio-ekonomijom i organizacijskim teorijama, i ove znanstvene teme pokušati prenijeti u politički program kako bi se u budućnosti možda pokušao vratiti u politički život.

Evo na kraju kratkog pregleda uvjeta koji su ili bi trebali pomoći ili odmoći ponovnom jačanju komunitarističkog pokreta, prvenstveno *Komunitarističke mreže*, ali možda i nekog drugog pokreta ili čak stranke.

5.1. PRILIKE KOMUNITARISTIČKOG POLITIČKOG POKRETA

U prvom redu velika je prilika komunitarizma prevladavanje dihotomije desnica-ljevičica. Kao što von Beyme tvrdi: "postavka o 'kraju ideologije' pokazala se prejednostavnom. Cijeli proces nije vodio k deideologizaciji, nego su ideologije postale kompetitivnije i djelatno relevantnije" (2002:171). U okviru toga javila se prilika, pa i potreba za novom ideologijom koja bi se protivila neoliberalizmu, ali i državi

blagostanja.

Želja birača za životom u "toplini" zajednice također može komunitarizmu omogućiti nove pristalice. Komunitaristi su općenito uočili problem otuđenja zbog raspada zajednica i ponudili neka rješenja. Široki dijapazon toga što pripada pojmu zajednice - jer neki komunitaristi (ne i Etzioni) govore i o naciji kao jednoj zajednici - daje mogućnost stvaranju raznih oblika komunitarističkih pokreta.

Kao što je već spomenuto, većina vodećih autora komunitarizma daje veliki značaj religiji u obnovi zajednice, a ako to i ne čine, potraga za moralnom vrlinom daje komunitarizmu religijski prizvuk. To brojne vjernike može privući komunitarističkom pokretu.

Moglo bi se spekulirati da će komunitarizam u budućnosti privlačiti neke "razočarane radikale". Na primjer komunisti mogu, zbog sličnosti s komunitarizmom u protivljenju libertarijanizmu i u naglašavanju zajednice, koristiti sadržaje komunitarizma kako bi dali novi impuls svojem "odumirućem" pokretu.¹⁰

5.2. OGRANIČENJA KOMUNITARISTIČKOG POLITIČKOG POKRETA

No postoje i brojna ograničenja popularizaciji komunitarizma. To su prije svega etiketiranje komunitarizma kao autoritarizma, majorizacije i isključivosti. Već u teorijskoj raspravi komunitarizam-liberalizam pojavile su se ovakve osude, a posebno su postale aktualne nakon Etzionijeve polemike s *American Civil Liberties Union* (ACLU) koja štiti individualna prava i slobode. ACLU je prilično uspješno upozoravao američku javnost na opasnosti komunitarističkog tumačenja, točnije ograničavanja, ljudskih prava u

¹⁰ U neku ruku to se i dogodilo s neobičnom *The National-European Communitarian Party* (NCP ili francuski PCN). Ta, koliko je poznato, do sada jedina stranka s komunitarizmom u nazivu, u prvom redu zagovara socijalističku europsku naciju koja bi se borila protiv Amerike, a uz to na svojoj web-stranici optužuju ubojice Slobodana Miloševića.

korist zajednice.

Također ima i značajnih razilaženja unutar komunitarizma. Većina najpoznatijih teoretičara komunitarizma nije pristala uz *Komunitarističku mrežu*, jer oni za razliku od Etzionija oklijevaju s političkim angažiranjem. Naravno tu su i brojne nedoumice oko teorijskih i praktičnih pitanja.

Stranke su još uvijek, usprkos konstantnom naglašavanju opadanja njihovog značaja, glavne političke organizacije. Komunitarizam se kao moderna politička filozofija prvo pojavio u SAD-u i Velikoj Britaniji, državama koje su tradicionalno obilježene dvostranačkim sustavom.¹¹ Razvoj komunitarističkih stranaka je tako unaprijed bio osuđen na neuspjeh.¹²

Nejasnost komunitarističkog programa, uzrokovan i njegovom relativnom mladošću, također ne pomaže porastu popularnosti. Kako su Novi demokrati i Novi laburisti komunitarizam koristili kao neku vrstu trećeg puta; potencijalni pristalice nisu znali kako se odrediti prema novoj ideologiji. Jedan slušatelj koji je radio diskusije o komunitarizmu postavlja pitanje nije li “komunitarizam samo ‘socijalizam light’” (Analysis: What is communitarianism, 2001). Komunitarizmu je iz tih razloga potrebna jaka promocija kako bi upoznao

javnost sa svojim idejama.

Na kraju mora se primijetiti da Etzioni nije dovoljno oštro napao neoliberalizam, kako bi na valu antiglobalističkog pokreta proširio bazu svojih pristaša. Ovaj je prigovor povezan i s upozorenjem o dvostranačju, jer kako bi sačuvali svoj politički utjecaj Etzioni ni ne smije previše kritizirati Bijelu kuću, kao što to danas niti Putnam ne čini. Ali, ako komunitarizam želi postići veći utjecaj i stvoriti širi pokret vjerojatno će morati radikalizirati svoje metode, jer “širenje ‘komunitarizma’ riskira slabi start ako ovisi najprije o transformiranju političkog sistema” (Pierre, 1993).

Cilj ove analize ipak nije anticipacija mogućih pokreta, već prikaz jednog društvenog pokreta. Zsigurino je da je, kao što Walzer tvrdi, “komunitaristička kritika liberalizma kao hlače na crtu: moda koja je kratko trajala ali će se sigurno vratiti” (1995:52). Naravno da Walzer ovdje ne misli na politički povratak *Komunitarističke mreže* kojoj nikad nije ni pripadao, ali ne može se isključiti da će neki drugi lideri u budućnosti pokušati ponovno pustiti “duh zajednice” iz boce. ■

□ Literatura:

- Baccarini, Elvio (1998) “Zajednica, tradicija i etika vrlina”. *Društvena istraživanja*. 33/34(1/2):209-221.
- Bell, Daniel (2004) *Komunitarizam i njegovi kritičari*. Zagreb: Kruzak.
- Beyme, Klaus von (2002) *Transformacija političkih stranaka. Od narodnih do profesionaliziranih biračkih stranaka*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

¹¹ Duverger je tvrdio da se samo u Velikoj Britaniji radi o “pravom dvostranačju”, dok SAD naziva “pseudodvostranačjem”, “jer crta razdvajanja većine od oporbe ne prati crtu razdvajanja republikanaca od demokrata” (2001:94) što je u ovom slučaju donekle potvrđeno time da komunitarizam u SAD-u ima pobornike kod demokrata, ali i kod republikanaca.

¹² S druge strane u zemljama gdje se “svakodnevno” osnivaju stranke, a to su sve postkomunističke zemlje pa i Hrvatska, diskusija liberalizam-komunitarizam nije dobila velik prostor. Ona se zbog ove “postkomunističke” oznake percipirala kao već odrađena. Naravno to je kriva percepcija te će se vjerojatno i kod nas ova diskusija preko rasprava o multikulturalizmu i širenju individualnih prava ponovno aktualizirati.

- D'Antonio, Michael (1994) "I or We?" *Mother Jones* 19(3). EBSCO Host. Travanj 2006.
- Economist (1994) "The Politics of Restoration" 333(7895).
- Duverger, Maurice (2001) *Politička sociologija*. Osijek, Zagreb, Split: Pan liber.
- Etzioni, Amitai (1991) "A New Community of Thinkers, Both Liberal and Conservative". *The Wall Street Journal*. 8.10.1991.URL: <http://www.gwu.edu/~ccps/etzioni/articles2.html> (5.4.2006.)
- Etzioni, Amitai (1995) "Old Chesnuts and New Spurs" U: Etzioni, Amitai: *New Communitarian thinking: persons, virtues, institutions, and communities*. Charlottesville and London: University Press of Virginia.
- Lacey, Michael, Shea, William M. (2002) "Catholics & the Liberal Tradition". *Commonweal*, 129(17). EBSCO Host. Travanj 2006.
- The Oxford Companion to Politics of the World*. (2001) Oxford: Oxford University Press.
- Pierre, Andrew J.(1993) The Spirit of Community. *Foreign Affairs*. 72(4). EBSCO Host. Travanj 2006.
- Prideaux, Simon (2002) "Note on Society. From Organisational Theory to the New Communitarianism of Amitai Etzioni". *Canadian Journal of Sociology* 27(1):69-81. EBSCO Host. Ožujak 2005.
- Remarks at the White House Conference on Character Building for a Civil and Democratic Society*. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. 1995. EBSCO Host. Travanj 2006.
- The Responsive Communitarian Platform Text*, 1991. URL: <http://www.gwu.edu/~ccps/platformtext.html> (1.4.2006.)
- Swedberg, Richard, Granovetter, Mark (1992) *The Sociology of Economic Life*. Boulder CO: Westview Press.
- Sykes, Charles J. (1993) "Liberal Angst". *World & I*. 8(8). EBSCO Host. Travanj 2006.
- Walzer, Michael (1995) "The Communitarian Critique of Liberalism" U: Etzioni, Amitai: *New Communitarian thinking: persons, virtues, institutions, and communities*. Charlottesville and London: University Press of Virginia.
- When, Francis (2005) *Kako su prodavači magle zavladaali svijetom*. Zagreb: Algoritam.
- Zlomislčić, Marko (1998) "Liberalizam, komunitarizam i ekonomija tolerancije". *Društvena istraživanja* 38(6): 907-922.
- *** "Analysis: What is communitarianism." *Talk of the Nation* (NPR). 2001. EBSCO Host. Travanj 2006.

COMMUNITY SPIRIT IN POLITICAL CABINETS: RISE AND FALL OF ETZIONI'S COMMUNITARIAN NETWORK

SUMMARY:

This paper deals with the attempts of political programs since early 1990s to apply Amitai Etzioni's ideas of communitarianism and communitarian network. Reasons that have made communitarian ideas popular are also exposed. One of the most important reasons among these is an attempt to theoretically assist the populist rhetoric of Clinton and Blair after Left - Right dichotomy had been abandoned. In addition to this, conditions that have prevented communitarianism from performing a more significant role after its initial outburst are presented. First such condition is a condemnation of communitarianism as an attempt to deny individual rights, in the context of its constant polemic with liberalism. The paper tried to find out what conditions would make communitarianism popular today, ten years after its peak. Finally, there is also a short overview of the history of communitarianism and of its connections with some sociological theories.

KEY WORDS

communitarianism, community, liberalism, populism, political parties